

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto

Viite: Lausuntopyyntö 19.2.2016 OM 1/61/2014

LAUSUNTO

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto on viitekohdassa mainitulla kirjeellään varannut eduskunnan oikeusasiamiehelle tilaisuuden lausua tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestämisestä selvittäneen työryhmän mietinnöstä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 5/2016).

Lausuntonani esitän kohteliaimmin seuraavan.

1 YLEISTÄ

Työryhmän tehtävänä oli selvittää tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja arvioida mahdollisuuksia ottaa niitä käyttöön. Työryhmän tuli myös selvittää mahdollisuuksia siirtää tutkintavankien säilytysvastuu poliisilta Rikosseuraamuslaitokselle.

2 TUTKINTAVANKEUDEN VAIHTOEHDOT

Työryhmä on perusteellisesti selvittänyt erilaisia vaihtoehtoja tutkintavankeudelle. Työryhmä on päätenyt esittämään, että pakkokeinolakiin lisättäisiin säännökset teknisin välinein valvotusta tehostetusta matkustuskiellosta ja tutkinta-arestista.

Pidän työryhmän ehdotuksia perusteltuina ja kannatettavina. Tehostella matkustuskiellolla ja tutkinta-arestilla voitaisiin vähentää vapaudenmenetyksen käyttöä sellaisissa tilanteissa, joissa rikoksesta epäillyn tai tuomitun vapautta vähemmän rajoittavat pakkokeinot ovat mahdollisia ja niitä voidaan käyttää tutkintavankeuden tarkoitusta vaarantamatta. Niiden käytöllä voitaisiin vähentää tutkintavankeudesta vangitulle aiheutuvia erilaisia haittavaikutuksia. Ehdotus myös vähentäisi tutkintavankien määrää jonkin verran ja siten osaltaan helpot-

taisi tutkintavankiloiden tilanahtautta.

3

TUTKINTAVANKIEN SÄILYTTÄMINEN POLIISIN SÄILYTYSTILOISSA

Työryhmä ehdottaa, että tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutettaisiin siten, että säännös edellyttäisi tutkintavangin sijoittamista tutkintavankilaan nykyistä nopeammin. Ehdotuksen mukaan poliisin säilytystilassa säilyttämisen lähtökohtaista enimmäisaikaa laskettaisiin nykyisestä neljästä viikosta seitsemään päivään. Lisäksi säilyttämisen ehtoja muutenkin kiristettäisiin ja täsmennettäisiin. Pidän ehdotuksia perusteltuina ja välttämättöminä.

Kansainvälisten suositusten kannalta tarkasteltuna mietinnössä ehdotettu aika on vieläkin liian pitkä. Eurooppalainen kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rangaistuksen estämiseksi toimiva komitea (CPT) ja Yhdistyneiden kansakuntien kidutuksen vastainen komitea (CAT) ovat toistuvasti todenneet, että tutkintavankeja ei tulisi lainkaan säilyttää poliisilaitoksilla. Vuonna 2014 tekemänsä tarkastuskäynnin päätteeksi CPT edellytti selonteossaan Suomen viranomaisilta tiukka sävyisesti toimenpiteisiin ryhtymistä asiassa. Selonteossa todettiin, että jo vuonna 1992 toteuttamastaan ensimmäisestä Suomen-vierailusta lähtien CPT on arvostellut suomalaista käytäntöä, jossa tutkintavankeja säilytetään poliisilaitoksilla. Komitea on toistuvasti todennut täysin kohtuuttomaksi, että ihmisiä säilytetään viikko- ja kuukausikaupalla laitoksissa, jotka eivät tarjoa mitään edes etäisesti virikeohjelmaa muistuttavaa ja joissa on usein täysin riittämättömät ulkoliikuntamahdollisuudet. Sitä, että tämä käytäntö jatkui edelleen CPT:n ja Suomen viranomaisten 22 vuotta kestäneen vuoropuhelun jälkeen on selonteon mukaan CPT:n kannalta erittäin valitettavaa eikä mitenkään hyväksyttävissä. Komitea kehottikin Suomen viranomaisia ryhtymään ripeästi ja päättäväisesti toimiin, jotta tutkintavankien säilyttäminen poliisivankiloissa päättyisi. CPT edellytti kolmen kuukauden kuluessa yksityiskohtaisia tietoja lainsäädännöllisistä ja organisatorisista toimenpiteistä, joilla on aikanaan tarkoitus lopettaa tutkintavankien säilyttäminen poliisilaitoksilla.

Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana tämä on jo kolmas työryhmä, joka on selvittänyt keinoja tutkintavankien määrän vähentämiseksi ja heidän olosuhteidensa parantamiseksi poliisin säilytystiloissa. Oikeusministeriön asettama tutkintavankeustyöryhmä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 5/2004) ehdotti muun muassa matkustuskiellon käytön lisäämistä ja sen tehostamista valvontaa kehittämällä. Edellisen kerran tutkintavankeusolosuhteiden parantamista selvittäneen työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 81/2010) ehdotettiin useita muutoksia, kuten esimerkiksi poliisivankilassa säilyttämisen lähtökohtaisen enimmäisajan laskemista. Oikeusasiamiehen mietintöön antamassa lausunnossa todettiin, että työryhmän ehdotuksia ja muita tarpeellisia toimenpiteitä tulisi ryhtyä toteuttamaan ja siihen tulisi turvata riittävät varat.

Työryhmän käsityksen mukaan tutkintavangit tulisi poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta siirtää vankilaan vangitsemisen jälkeen. Tähän päämäärään tulisi pyrkiä vaiheittain lähivuosien kuluessa muun muassa sen vuoksi, ettei Rikosseuraamuslaitoksella ole tällä hetkellä riittävästi tiloja kaikkien noin 80 päivittäisen tutkintavangin asuttamiseen vankiloihin. Ensimmäisessä vaiheessa työryhmä ehdottaakin tutkintavankeuslakia muutettavaksi siten, että aikaa, jonka tutkintavankia voidaan säilyttää poliisin ylläpitämässä säilytystilassa, olennaisesti lyhennettäisiin nykyisestä ja sijoittamisen edellytyksiä tiukennettaisiin. Työryhmä katsoo, että viimeistään vuoteen 2025 mennessä tutkintavankeuslakia tulisi muuttaa siten, että tutkintavangit sijoitettaisiin vankilaan heti vangitsemista koskevan päätöksen jälkeen erittäin poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta.

Käsitykseni mukaan Suomessakin tulee päästä siihen, että tutkintavangit vangitsemispäätöksen jälkeen säilytettäisiin tutkintavankiloissa. On kuitenkin ymmärrettävää, että kansainvälisten suositusten toteuttaminen yhdellä kertaa on erittäin vaikeaa muun muassa siksi, että tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat nykyiselläänkin pääosin täynnä. Myös esitutkintaa vaikeuttaisi tutkintavankien säilytyspaikkakuntien merkittävä väheneminen. Lisäksi tutkintavankien nopeampi siirtäminen poliisin tiloista tutkintavankiloihin edellyttäisi nykyistä parempien kuulustelutilojen järjestämistä vankiloihin. Toisaalta on huomioitava myös se, että vaikka asioiden ongelmallisuus on ollut jo pitkään tiedossa, niiden korjaamiseksi ei ole kuitenkaan ryhdytty toimenpiteisiin.

Työryhmä selvitti mahdollisuuksia sijoittaa Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoima tutkintavankilaosasto poliisin säilytystilojen yhteyteen, mikä olisi yksi keino vähentää poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrää. Työryhmän selvityksen perusteella poliisin säilytystilat eivät useinkaan täytä tutkintavankien pidempiaikaiselle säilyttämiselle asetettuja vaatimuksia. Tilojen siirtäminen Rikosseuraamuslaitoksen hallinnonalalle vaatisi siten mittavia peruskorjauksia. Poliisin säilytystiloissa säilytetään tutkintavankien lisäksi myös rikosperusteisesti kiinniotettuja ja pidätettyjä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei säilytystiloja voitaisi kokonaisuudessaan siirtää Rikosseuraamuslaitoksen valvontaan. Koska Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tulisi olla paikalla säilytystilassa ympärivuorokauden, tällainen järjestely vaatisi nykyistä huomattavasti enemmän henkilöresursseja. Koska tutkintavankiloina toimivia vankiloita on huomattavasti vähemmän kuin poliisin säilytystiloja, etäisyys poliisilaitoksilta vankilaan saattaa muodostua hyvin pitkäksi joissain osissa Suomea. Tämän vuoksi työryhmä katsoi, että esimerkiksi Pohjois-Suomen alueella tällaisen osaston perustamista tulisi vielä erikseen selvittää. Lapin poliisilaitoksen alueella oli ole yhtään tutkintavankilaa ja pohjoisin tutkintavankila sijaitsee Oulussa.

Pidän erittäin tärkeänä, että tällä kertaa työryhmän ehdotukset johtaisivat myös niiden toteutumiseen. Tutkintavankien siirtämisestä poliisin säilytystiloista Rikosseuraamuslaitoksen hallinnoimiin vankiloihin ei ole kyse tuottavuushankkeesta, vaan siitä aiheutuu lisäkustannuk-

sia sekä Rikosseuraamuslaitokselle että poliisille. Asiassa ei ole kyse ainoastaan rahoituksesta. Työryhmän ehdotusten toteutuminen edellyttää myös sitä, että kaikissa poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen tutkintavankien sijoittamista sekä säilytystilojen rakentamista ja peruskorjaamista koskevissa suunnitelmissa ja ratkaisuissa lähtökohdaksi otetaan ja huomioidaan tavoite lopettaa tutkintavankien säilyttäminen poliisin säilytystiloissa vuoteen 2015 mennessä. Asiaa käytännössä vaikeuttaa se, että kyse on kahta ministeriötä koskevasta asiasta. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää sitä, että sisäministeriö ja oikeusministeriö sekä heidän alaisensa Poliisihallitus ja Rikosseuraamuslaitoksen toimivat tiiviissä yhteistyössä tavoitteen saavuttamiseksi. Tällöin asiaan on mahdollista löytää ratkaisuja, jotka mahdollisimman vähän vaikeuttavat esitutkinnan suorittamista ja joiden aiheuttamat lisäkustannukset olisivat mahdollisimman pienet sekä poliisille että Rikosseuraamuslaitokselle. Työryhmän mietintö antaa varsin hyvät eväät tällä työllä ja siinä huomioitaville asioille.

Apulaisoikeusasiamies

Jussi Pajuja

